

VI. EVROPSKI KONGRES DELOVNEGA PRAVA IN SOCIALNE VARNOSTI

Sredi septembra 1999 sem se udeležila 6. evropskega kongresa za delovno pravo in socialno varnost v Varšavi. Teme so bile: socialni dialog, zaposlitev in samozaposlitev ter reforme sistemov socialne varnosti v Evropi. O vsaki temi sta bili predstavljeni dve poročili. Organizirana je bila tudi okrogla miza o vidikih delovnega prava v Evropski Zvezi in Svetu Evrope, ki pa se ni najbolje posrečila.

Letošnji kongres se je od prejšnjega, ki je bil leta 1996 v Leidenu, razlikoval predvsem po splošnem vzdušju in pogledu na prihodnost delovnega prava in socialne varnosti. Spraševanje in dvomi o (ne)smislu teh dveh pravnih disciplin sta zamenjala prejšnje prepričanje o pomembni vlogi delovnega prava in socialne varnosti v sodobni družbi in splošno soglasje o potrebnosti reform.

Najprej sta z referati nastopila profesor Sewerinsky (Łódź) in profesor Blanpain (Leuven).

Prvi je obravnaval zlasti pravna vprašanja: ureditev socialnega dialoga na mednarodni in državni ravni, izhodišča socialnega dialoga in socialno partnerstvo, ki v nekdanjih socialističnih državah ni dovolj organizirano. Spodbudil je razpravo o vlogi države kot tretjega v dialogu. Ali lahko sindikati in delodajalci uveljavijo dogovor, s katerim se država ne strinja (npr. dogovor o plačah, ki ni v skladu z vladno ekonomsko politiko), kdaj je mogoča stavka in podobno.

Blanpain je v poročilo vključil sociološke, ekonomske in organizacijske vidike. Tradicionalno podjetje je po njegovi oceni »eksplodiralo«. Nova družba je mrežna družba, v kateri bo poleg »znati delati« treba »znati biti«. Poudarjal je fleksibilnost v vseh pogledih. Opozoril je, da obstajajo pomem-

bnejše vrednote, kot je prosti trg, in da lahko fleksibilnost in moderna organizacija ustvarita dober ali slab kapitalizem.

Razprava je prinesla naslednje poudarke: da je za socialni dialog potrebna zlasti resnična pripravljenost, da je z Amsterdamsko pogodbo socialni dialog institucionaliziran, da obstaja možnost monopolizma sindikalnih predstavnikov, da je treba poleg pravne ureditve upoštevati dejansko razporeditev moči. Zdi se, da se je večina strinjala, da je bolje kot o socialnem dialogu govoriti o socialnem partnerstvu.

O zaposlitvi in samozaposlitvi sta predavala profesorja Supiot (Nantes) in Davies (London).

Prvi je postavil pod vprašaj podrejenost kot kriterij razlikovanja med zaposlitvijo in samozaposlitvijo. Kot primer je navedel nekdanjo razliko med položajem delavca na tekočem traku in samostojnim kmetom ter sodobno razliko med delavcem, vključenim v krožek kakovosti, in kmetom, ki za velikega kupca vzreja živino po predpisanem postopku in s predpisanimi značilnostmi. Meje med zaposlitvijo in samozaposlitvijo se brišejo. Od zaposlenih se pričakuje, da bodo v določeni meri avtonomni in ustvarjalni, samozaposleni so vedno bolj odvisni od naročnikov. Zavzel se je za splošno delovno pravo, dopolnjeno z vrsto posebnih profesionalnih delovnopравnih predpisov. Postavil je vprašanje o razmejitvi med delovnim pravom in civilnim oziroma komercialnim pravom.

To misel je naprej razvil Davies. Grafično je ponazoril razmerje oziroma delež delovnega in civilnega prava pri urejanju dela. Na osi od delovnega do civilnega prava je razvrstil štiri pravne oblike: zaposlitev, zaposlitvi podobno delo, osebno delo in neosebno delo. Prvo je klasično delovno

razmerje, drugo delo od delodajalca formalno neodvisnih, ki lahko delajo sami ali z več zaposlenimi, tretji naj bi bili resnično/pravi samozaposleni, četrto pa je pogodbeno zagotavljanje uslug. Glavni kriterij za razvrščanje je ekonomska odvisnost delavca. Davies se je zavzel za dopolnjevanje delovnega prava s civilnim.

Zabrisane meje med različnimi pravno urejenimi načini dela so eden od problemov tretje teme, reform na področju socialne varnosti. Pred trejo temo je bila na vrsti še okrogla miza, na kateri je bil zanimiv prispevek profesorja Weissa (Frankfurt). Izhajal je iz človekovih pravic, ki morajo vključevati tudi socialne pravice. Kritiziral je dejstvo, da so nekatere delovnoprave in socialne zadeve izključene iz odločanja Evropske Unije. Kritičen je bil do sedanje ureditve kolektivnega pogajanja na ravni EU. Poudaril je pomen proceduralnih norm, ki bi omogočale nastanek fleksibilne evropske zakonodaje.

O reformah evropskih sistemov socialne varnosti sta govorila Schulte (Inštitut Maxa Plancka), ki je imel zelo obsežen in izčrpen referat, in profesor Tomeš (Praga), ki je stvarno in prepričljivo predstavil stališča strokovnjakov iz nekdanjih socialističnih držav, ki pogosto ostanejo neizrečena.

Schulte je izhajal iz ekonomskih in socialnih izzivov za državo blaginje. Navedel je vrsto podatkov o demografskih in ekonomskih spremembah v (zahodni) Evropi, ki jim je treba prilagoditi sisteme socialne varnosti. Nastajajo novi socialni primeri, kot je potreba po dolgotrajni negi, revščina in socialna izključenost. Socialno zavarovanje se vedno bolj približuje socialnemu varstvu. Staranje prebivalstva povzroča ekonomske težave, a ustvarja zaposlitvene možnosti na socialnem področju – čeprav slabo plačane. Povratek k tradicionalnim mrežam družinske in sosedske skbi ni mogoč.

Globalizacije ne spremlja ureditev, ki bi zagotavljala temeljne socialne pravice. Večina socialnih predpisov Evropske Zveze ni pravno zavezujoča. Zmanjšati bi bilo treba stroške dela in preiti k večjemu deležu financiranja socialne varnosti z davki. Treba je upoštevati posledice vključitve novih članic, karterih prebivalstvo bo pred-

stavljalo 30% prebivalstva Evropske Unije.

Od vseh prispevkov mi je bila najbližja razprava prof. Tomeša. Po njegovem mnenju je socialna reforma potrebna na zahodu, kjer se morajo sistemi izboljšati, in na vzhodu, kjer je treba najti alternative. Socialna varnost ima delitveno funkcijo, ki se kaže kot redistribucija v času (med generacijami) in v prostoru. V razpravo je ponudil naslednje teze:

○ Socialna reforma je nujna za uspešno ekonomsko reformo. Socialne spremembe morajo biti politično sprejemljive. Povratek predstavnikov prejšnjih režimov na oblast je nastopil zaradi neustreznih socialnih sprememb, ki so povzročile revščino.

○ Socialna reforma je del celotne družbene reforme. Ne more biti uspešna brez sprememb v okolju, kot je npr. finančni sistem.

○ Treba je upoštevati dediščino, npr. nizke pogoje za upokožitev, posebno za ženske in delavce na zdravju škodljivi delih.

○ Reforma je potrebna, kadar so obstoječe razmere neustrezne, kot so npr. siva ekonomija, neučinkovito sodstvo.

○ Nekdanje socialistične države so reformo izvedle prepozno. To bi morale storiti leta 1989, ko je še obstajalo navdušenje; zdaj je tretjina prebivalstva pod mejo revščine.

○ Iskati je treba alternativne rešitve, primerne tradiciji in kulturi ter ekonomskim možnostim. V državah z zelo različnim nacionalnim bruto dohodkom ni mogoče uporabiti enakih rešitev. Pri spreminjanju pokojninskega sistema so nekdanje socialistične države uporabile štiri različne prijeme: dopolnitev obstoječega sistema, radikalne spremembe po vzoru Čila, kombinacijo redistribucije v času in prostoru ter večstebni sistem.

○ Različni prijemi so potrebni zaradi razlik med dejavniki, kot so način privatizacije, raven demokratizacije, sposobnost institucij za izvajanje reform.

○ Bistven je način izvajanja reform. Treba je imeti zanesljive podatke, tehnično opremo, vzgojiti ljudi, spremeniti predpise, sklade socialne varnosti je treba ločiti od državnega proračuna.

○ Obdobje tranzicije je pomembnejše od končne vizije («svetlih ciljev»). Podcenjuje

se probleme ljudi, ki so v zavarovalni sistem vstopali z določenimi pričakovanji.

Pridruževanje Evropski Uniji ni prihanje v Evropo, kjer so države vzhodne Evrope že ves čas. *Acquis communautaire* ni enosmerna pot.

V razpravi so v glavnem pritrjevali navedenim stališčem, zlasti udeleženci iz nekdanjih socialističnih držav. Dodali so nekatere nove poudarke, npr. odgovornost države za socialno varnost prebivalstva, ki je v različnih oblikah vsebovana v ustavah evropskih držav (z izjemo Združenega kraljestva), potreba po upoštevanju dostojanstva vseh ljudi, preprečevanje diskriminacije, evropski socialni kapitalizem v nasprotju z ameriškim. V bolj prikriti obliki so izrazili skrb, da bo vključitev novih članic v Evropsko Unijo pomenila finančne obremenitve in podobno. Izrazili so mnenje, da lahko pri socialnih reformah povzemamo tehniko, ne pa tradicije in kulture. Sistemi socialne varnosti so nastali v razmerah polne zaposlenosti, enega samega hranilca družine, ekonomske rasti – vse to se je spremenilo in spremeniti se mora tudi socialna varnost. Spremembe pa nikakor ne pomenijo odprave. V sodobnem svetu je socialna varnost pomembnejša kot kdaj koli.

Očitno je, da bodo spremembe v sistemu socialne varnosti prinesle tudi nove naloge za socialno delo.

IZZA KONGRESA

Nadvse prijetno presenečenje družabnega dela kongresa je bil koncert Chopinovih solistov in pianista Mareka Drewnowskega. Letošnje leto je na Poljskem v znamenju Chopina.

Varšava ima pestro zgodovino, ki se že na prvi pogled kaže v arhitekturi. Poleg ponovno sezidanih srednjeveških zgradb v starem delu mesta so opazni trije tipi poslopij: stavbe izpred vojne, večinoma veličastne in okrašene v slogu fin-de-siècle, povojni sivi horizontalni »socialistični« kvadri in bleščeči vertikalni »kapitalistični« kvadri. Na sredi je »Stalinova torta«, palača kulture, darilo bivše ZSSR. Še vedno je precej nezazidanih površin.

Presunilo me je, ko sem na karti mesta našla zarisane meje medvojnega geta in sem se ob ogledu Varšave zavedela, kako je bil velik in kakšni grozi je bil priča prostor, ki sem ga gledala zvečer z balkončka, ko sem opazovala rdeče-rumene (barve Varšave) tramvaje in mestne avtobuse.

Od mojega hotela do Sheratona, kjer je potekal kongres, je bilo dobrih petnajst minut hoje. Ljudje so se mi zdeli zaposleni in umirjeni, ceste in pločniki malo bolj vegasti kot v Ljubljani, tekoč promet, prijazno upoštevanje pešcev. Ulični prodajalci imajo podobno blago kot drugod, le vezalke so poseben »hit«. Tu in tam je kakšen berač, a ni jih več kot pri nas. V starem mestu je bil eden oblečen v nekakšno kuto ali zaščitno obleko s kapuco globoko na oči, potrkal je s palico in zvončkljal, da ni bilo čisto jasno, ali oživlja srednjeveško tradicijo ali rešuje svoj aktualni dohodkovni problem.

Park Łazienki je bil poln nedeljsko sproščenih obiskovalcev: stare gospe s klobučki, mladenke v dolgih oprijetih oblekah, otroci, elegantni in športni gospodje. Pa sonce, stara drevesa, ptice, veverice, Chopinov spomenik, Palača na vodi in odsevi 18. stoletja.

Ko sem se zadnji dan pozno popoldne vračala v hotel in mi je v glavi še vedno brnelo od Evrope, se mi je zazdelo, da bo Evropa, če se bo razvijala po najbolj optimističnem scenariju, podobna mestnim ulicam, ki postajajo vedno bolj enake – v Helsinkih, na Dunaju ali v Varšavi –, z enakimi blagovnimi znamkami, reklamami, izložbami, ponudbo, kjer bo le tu in tam, kot kos poljskega nakita iz srebra in jantarja, poblisnil drobec tradicije in nacionalne kulture. Skratka: urejeno, demokratično, socialno-tržno in malce enolično.

Andreja Kavar Vidmar

